

// ANALYSERAPPORT 4

Faktaark 9

Produktivitetskommissionens rapport
Uddannelse og Innovation – del 1

Baggrund om uddannelsessystemet

Udvalgte analyser og resultater

KAPITEL 2: VIDEN ER EN FORUDSÆTNING FOR HØJ PRODUKTIVITET

- Forskning viser, at en bedre uddannet arbejdsstyrke har højere produktivitet, er mere innovativ og er hurtigere til at indføre nye og bedre produktionsmetoder, som er blevet udviklet i udlandet.
- Danmark bruger 8 pct. af BNP på drift af undervisnings- og uddannelsesinstitutioner og er dermed det land i OECD, der bruger flest penge på området i forhold til landets velstand. Samlet set drejede det sig om 124 mia. kr. i 2012.

KAPITEL 3: FÆRDIGHEDER ER VIGTIGE

- En række studier har dokumenteret en tæt sammenhæng mellem folkeskoleelevers færdigheder og et lands produktivitetsvækst.
- 15-årige i Danmark klarer sig middelmådigt i den internationale PISA-test af folkeskoleelevers færdigheder. I tests af fjerdeklases elever klarer Danmark sig umiddelbart bedre, men det skyldes, at de testede danske skolebørn er ældre end i mange andre lande. Korrigeres der for alder, ligger Danmark under middel blandt de knap 50 lande i undersøgelsen.
- I en international undersøgelse af voksnes færdigheder klarer alle aldersgrupper sig under middel inden for læsning. De 16-24-årige klarer sig ligeledes middelmådigt, hvad angår regning og it-færdigheder, mens de ældre grupper klarer sig bedre. Det viser, at det danske uddannelsessystem er blevet overhalet af andre lande.
- Med undtagelse af undersøgelsen nævnt ovenfor, findes der ikke internationale sammenligninger af færdigheder hos elever på ungdomsuddannelser og hos de studerende på videregående uddannelser. Det skyldes, at uddannelsessystemer er meget forskellige og svære at sammenligne på tværs af lande.
- Danske dimittender fra ungdomsuddannelser og videregående uddannelser er ældre end i mange andre lande. Fx er en gymnasiestudent to år ældre end i Holland, og bachelorstuderende tre år ældre. På erhvervsskolerne er gennemførelsesalderen i Danmark 28 år, på trods af at det er en ungdomsuddannelse.
- Høje gennemførelsesaldrer kan være tegn på en uhensigtsmæssig indretning af uddannelsessystemet og manglende tilskyndelser til færdiggørelse. Høje gennemførelsesaldrer fører til et produktivitetstab, da det giver færre højtuddannede i arbejdsstyrken.

KAPITEL 4: VIDEREGÅENDE UDDANNELSER OG ARBEJDSMARKEDET

- Der er tæt sammenhæng mellem hvor meget, en person tjener på arbejdsmarkedet, og personens produktivitet.
- Lønforskellen mellem højtuddannede og personer med kortere uddannelse er meget lav i Danmark sammenlignet med udlandet. Det kan skyldes en række samfundsforhold, men det kan også afspejle, at uddannelserne ikke bidrager til at give dimittenderne høj produktivitet.
- Ser man på de enkelte videregående uddannelser, er der store forskelle på løn, arbejdsløshed og på, i hvor høj grad uddannelsesgruppen anvender deres uddannelse i deres jobfunktion. Fx var 16 pct. af de humanistiske kandidater på arbejdsmarkedet arbejdsløse eller arbejdede som ufaglærte i 2011. For civilingeniørerne var det omkring 6 pct.
- De samfundsvidenskabeligt og de teknisk uddannede klarer sig generelt godt på arbejdsmarkedet, mens humanister og kunstnerisk uddannede klarer sig dårligt. Der er dog indenfor de overordnede uddannelsesretninger store forskelle på de enkelte uddannelser.
- Der er kun svag sammenhæng mellem de videregående uddannelsers længde og dimittendernes indkomst. Det tyder på, at uddannelsessystemet er dårligt til at afstemme længden af uddannelserne med størrelsen af den produktivtetsgevinst, som mere uddannelse kan give.

KAPITEL 5: UDBUD OG EFTERSPØRGSEL PÅ AKADEMIKERNES ARBEJDSMARKED

- Den rette balance mellem udbud af, og efterspørgsel efter, kompetencer på arbejdsmarkedet bidrager til høj produktivitet i samfundet.
- Arbejdsgivernes efterspørgsel efter kompetencer kan ændre sig over tid som følge af fx teknologisk udvikling. Uddannelsessystemet bidrager via dimittenderne til at styre udbuddet af kompetencer på arbejdsmarkedet.
- Generelt er det uddannelsesinstitutionerne og søgningen til de enkelte uddannelser, der afgør de fremtidige udbud af kompetencer.
- Blandt akademikere har humanister gennem flere årtier konsekvent været mere arbejdsløse end naturvidenskabeligt uddannede, som har været mere arbejdsløse end ingeniører og samfundsvidenskabeligt uddannede. Samme rangordning gør sig gældende for indkomst. Det viser, at det i et vist omfang er muligt at forudsige og planlægge efter fremtidig efterspørgsel på arbejdsmarkedet.
- Forsøget med at øge optaget på ingeniøruddannelserne i slutningen af 1980'erne, er til tider blevet udråbt til en fiasko, men ingeniørerne, der blev uddannet dengang, har set over hele deres arbejdsliv været mindre arbejdsløse og haft en højere indkomst end den gennemsnitlige universitetskandidat fra samme årgange.
- Uddannelsesgrupper med høj arbejdsløshed og lav løn er vokset hurtigst over de seneste to årtier. Sammenhængen er statistisk signifikant og har lagt en dæmper på produktivitetsvæksten.
- Det er særligt antallet af dimittender fra humaniora, der er vokset siden 1990. Blandt humanister er det primært kommunikationsuddannelser og kulturelle studier, der er vokset, og det er uddannelsesgrupper, der i samme periode har haft højere arbejdsløshed end andre humanister.

KAPITEL 6: SELEKTION, KVALITET ELLER OVEREFTERSPØRGSEL?

- Indkomstforskelle mellem uddannelsesgrupper kan skyldes forskelle på gruppernes iboende evner, såsom evner og ambition, og om de gennem uddannelsen opnår kompetencer, der giver dem høj produktivitet på arbejdsmarkedet.
- Dimittender fra uddannelser, hvor matematik på minimum B-niveau fra gymnasiet er adgangsgivende, opnår en indkomst, der er 30 pct. højere end dimittender fra uddannelser hvor matematik ikke er et adgangskrav. Det til trods for, at studerende på uddannelser med matematikkrav generelt har lavere karakterer fra gymnasiet.
- Produktivitetskommissionen har foretaget en analyse af søskendepar med forskellige uddannelser. Analysen viser, at blandt to søskende med samme køn, alder, gymnasiekarakterer og med samme valg af matematik i gymnasiet, så tjener den af de to, som har valgt en universitetsuddannelse med matematikkrav, 16 pct. mere.
- En tilsvarende søskendeanalyse viser, at humanistiske universitetsuddannelser giver lavere indkomst end de andre uddannelsesretninger. Samfundsvidenskabelige kandidater har således en indkomst, der er 29 pct. højere end humanistiske kandidater. Det tyder på, at indkomstforskelle i høj grad handler om de kompetencer, studerende opnår under deres uddannelse.
- Der er forskelle på, hvor meget kandidaterne fra forskellige universiteter tjener, også når der tages højde for de studerendes sammensætning, valg af uddannelsesretning og den geografiske placering af universitetet.
- Rigsrevisionen har dokumenteret, at der er store forskelle på, hvor meget der undervises på forskellige universiteter og på forskellige studieretninger. På humanistiske universitetsuddannelser undervises der i gennemsnit 8 timer på bachelordelen om ugen, mens der på sundhedsvidenskabelige uddannelser undervises i 19 timer. Også på professionshøjskolerne er der store forskelle.
- Eurostudent-undersøgelsen viser, at der er en tæt sammenhæng mellem undervisningstimer og studieintensitet. De studerende bruger mere tid på at studere på uddannelser, hvor omfanget af undervisning er højt.
- Der er en positiv og statistisk signifikant sammenhæng mellem undervisningens omfang på en uddannelse og dimittendernes efterfølgende erhvervsindkomst. Det tyder på, at det vil være fremmede for produktiviteten at hæve studieintensiteten på uddannelser, hvor den i dag er lav.

KAPITEL 7: UDDANNELSER OG BRANCHER

- I Danmark arbejder over 50 pct. af de højtuddannede i den offentlige sektor. I de fleste andre OECD-lande er det omkring 40 pct. Særligt inden for sundheds- og socialområdet er der mange højtuddannede i Danmark.
- I de private serviceerhverv, er der er få højtuddannede i Danmark sammenlignet med USA. Det er også i de private serviceerhverv, der har været størst forskel på produktivitetsvæksten mellem de to lande siden 1995.
- De mange højtuddannede i den offentlige sektor afspejler uddannelsessystemet. En større del af de videregående uddannelser i Danmark er direkte rettet mod offentlig beskæftigelse end i andre lande.
- De mange højtuddannede i den offentlige sektor afspejler en politisk prioritering. Vi vil gerne have offentlig service af høj kvalitet, og en måde at opnå det på er at sikre, at de rette kompetencer er til stede hos de offentlige ansatte. Men i den prioritering kan også ligge en omkostning. Hvis den forringer virksomheders adgang til dygtige medarbejdere, kan det gå ud over produktiviteten i den private sektor.
- Selvom der er få højtuddannede i den private sektor, særligt indenfor service, er der alligevel en række højtuddannede faggrupper, der har høj arbejdsløshed. Samtidig er der en række faggrupper, som hyppigt er ansat i den private sektor, har lav arbejdsløshed og får en høj løn. Det indikerer, at et mismatch mellem arbejdsstyrkens kompetencer og arbejdsgivernes efterspørgsel efter kompetencer er en vigtig årsag til, at der i Danmark er få højtuddannede i den private sektor.